

Adam J. Buczkowski¹

Safety zones – zarzewie wygaśnięcia umów systemu prawa kosmicznego?

Streszczenie

Artemis Accords to porozumienie zawierające z założenia niewiążące postanowienia dotyczące dalszego wykorzystania przestrzeni kosmicznej, szczególnie powierzchni Księżyca i jego eksploatacji. Niniejsze porozumienie może wywoływać kontrowersje w przypadku porównania przewidywanych przez nie czynności wykonywanych w przestrzeni kosmicznej, do regulacji zawartych w traktatach tworzących obecnie obowiązujący system międzynarodowego prawa kosmicznego, zwłaszcza Układzie o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z dnia 27 stycznia 1967 r. Niektóre z postanowień Artemis Accords, zwłaszcza te wprowadzające tzw. safety zones mogą naruszać obecnie obowiązujące prawo międzynarodowe.

Instrument wspomagający prowadzenie działalności na ciałach niebieskich w formie wprowadzonego przez Artemis Accords safety zones wydają się sprzeczne z zasadami swobodnego dostępu do ciał niebieskich oraz niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej. Jednocześnie, zasady te stanowią normy ius cogens w międzynarodowym prawie kosmicznym.

Pomimo niewiążącego charakteru porozumienia Artemis Accords, pokazuje on intencje większości państw najbardziej zaangażowanych w wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Postępujący rozwój technologii pozwala na prowadzenie działalności w przestrzeni kosmicznej na sposoby, które podważają aktualność obecnego systemu międzynarodowego prawa kosmicznego. Podjęcie w doktrynie rozważań nad nowymi rozwiązaniami w kontekście użytkowania przestrzeni kosmicznej oferowanymi przez zainteresowane państwa, szczególnie te, które są w stanie prowadzić skuteczną politykę kosmiczną, są istotne w perspektywie przyszłości prawa kosmicznego jako całości. Rozpoczęcie regularnej i stałej działalności na innych ciałach niebieskich mogłoby potencjalnie

---

¹ Dr Adam Buczkowski; Katedra Prawa Dyplomatycznego i Dyplomacji Publicznej, Instytut Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, asystent Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ORCID: 0000-0001-8743-7325.

doprowadzić także do wykształcenia się nowych norm *ius cogens*, które w razie braku związania się nowymi traktatami, mogą doprowadzić do wygaśnięcia dotychczasowego systemu prawa kosmicznego.

Słowa kluczowe

Międzynarodowe prawo kosmiczne, ius cogens, Artemis Accords, safety zones, niezawłaszczalność przestrzeni kosmicznej, wolny dostęp do ciał niebieskich.

1. Wstęp

W 2020 r., USA wraz z siedmioma pozostałymi państwami² uzgodniły treść porozumienia *Artemis Accords*, które ma określać sposób współpracy państw w użytkowaniu przestrzeni kosmicznej. Przystąpienie do tego porozumienia otwiera państwom drogę do uczestniczenia w przyszłych projektach NASA³ oraz tym samym czerpania z nich korzyści. Zgodnie z informacjami podanymi na witrynie Departamentu Stanu USA⁴, na dzień 20 września 2023 r., sygnatariuszami tego porozumienia jest 29 państw, w tym Polska.

Artemis Accords odwołuje się do Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z dnia 27 stycznia 1967 r.⁵ (dalej: Układ z 1967 r.) i kilku innych traktatów tworzących system międzynarodowego prawa kosmicznego. Zapisy tego porozumienia dotyczą czynności wykonywanych w przestrzeni kosmicznej. Określają one w sposób szczegółowy możliwości państw w prowadzeniu działalności w przestrzeni kosmicznej, w przeciwieństwie do regulacji wspomnianego Układu z 1967 r. Swoim zakresem obejmują postanowienia dotyczące pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej, szczególnie transparentności prowadzenia tej działalności, pomoc w nagłych wypadkach, rejestracji obiektów kosmicznych, udostępniania danych naukowych,

---

² W oparciu o podpisy sygnatariuszy dokumentu dostępnego pod adresem <https://www.nasa.gov/artemis-accords> (dostęp 4 października 2023 r.), są to: Australia, Japonia, Kanada, Luksemburg, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Włochy i Zjednoczone Emiraty Arabskie.

³ Nowe możliwości dla firm z branży kosmicznej – POLSA przystąpiła do *Artemis Accords* (online), Gdańsk: POLSA 2021 (dostęp 4 października 2023 r.), <https://polsa.gov.pl/kalendarz/nowe-mozliwosci-dla-firm-z-branzy-kosmicznej-polsa-przystapila-do-artemis-accords>.

⁴ <https://www.state.gov/artemis-accords> (dostęp 4 października 2023 r.).

⁵ Dz. U. z 1968 r., Nr 14, poz. 82.

ochrony miejsc historycznych (np. miejsce lądowania Apollo 11), eksploatacji surowców naturalnych, czy śmieci kosmicznych.

Artemis Accords w swojej preambule potwierdza wagę przestrzegania traktatów tworzących system międzynarodowego prawa kosmicznego (z wyłączeniem Układu normującego działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich z 18 grudnia 1979 r.). W swojej treści zawiera jednak postanowienia, które mogą potencjalnie stanowić źródło kontrowersji⁶. Szczególną uwagę należy zwrócić na sekcję 11 *Artemis Accords*, który wprowadza możliwość ustanowienia tzw. *safety zones* na określonym obszarze ciała niebieskiego. Zgodnie z treścią porozumienia, *A safety zone should be the area in which nominal operations of a relevant activity or an anomalous event could reasonably cause harmful interference*⁷. Oznacza to, że jest to obszar, w którym wykonywane są operacje związane z daną działalnością lub w którym nietypowe zdarzenie mogłoby w uzasadniony sposób spowodować szkodliwe zakłócenia.

Pomimo wyraźnych intencji pozostawania w zgodności z dotychczasowymi regulacjami traktatów międzynarodowego prawa kosmicznego, dostrzegalny jest pewien konflikt w zastosowaniu postanowień wprowadzających *safety zones*, szczególnie w odniesieniu do obowiązującej zasady niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej. Możliwość ustanowienia *safety zones* na określonym obszarze ciała niebieskiego wydaje się również sprzeczna z regulacjami Układu z 1967 r., które wprost stanowią, że dostęp do wszystkich obszarów ciał niebieskich jest wolny⁸.

W doktrynie prawa kosmicznego, zagadnienie niezawłaszczalności terytorium najczęściej omawia się szerzej. Ta kwestia pojawia się bowiem przy okazji debaty nad interpretacją statusu przestrzeni kosmicznej, szczególnie pod kątem wydobywania zasobów na ciałach niebieskich⁹. Obecnie, w doktrynie zaczął się kształtować konsensus, że prowadzenie działalności wydobywczej o charakterze komercyjnym może być dopuszczalne¹⁰, natomiast pytaniem jest, w jaki sposób można taką działalność

⁶ A. Boley, M. Byers, U.S. policy puts the safe development of space at risk, *Science* 2020, nr 6513, s. 174.

⁷ *Artemis Accords*, section 11.7.

⁸ Układ z 1967 r., art. I, akapit 2.

⁹ Zob. m.in. Ł. Kułaga, *Przestrzeń kosmiczna – jako wspólne dziedzictwo ludzkości. Kontrowersje wokół Porozumienia regulującego działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich*, (w:) Z. Galicki, T. Kamiński, K. Myszone-Kostrzeva (red.), *Wykorzystanie przestrzeni kosmicznej*. Świat – Europa – Polska, Warszawa Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 2010.

¹⁰ Zob. szerzej Ł. Kułaga, *Space mining governance from the perspective of international consultations with regard to marine genetic resources and the multilateralism–*

zrealizować. *Safety zones* wydają się być narzędziem, który m.in. może właśnie temu służyć. Celem niniejszego artykułu będzie analiza dopuszczalności samego ustanowienia na ciałach niebieskich stref w rodzaju *safety zones*, w rozumieniu *Artemis Accords*, w świetle obecnie obowiązującego międzynarodowego prawa kosmicznego.

2. Niezawłaszczalność przestrzeni kosmicznej jako norma *ius cogens*

Zasada niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej wykracza poza same regulacje Układu z 1967 r. Jest ona *lex superior* wobec *lex inferior*, jakim jest norma traktatowa. Niezawłaszczalność przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich stanowi bowiem normę *ius cogens*¹¹. Co do zasady, w praktyce ciężko zidentyfikować, według jakich zasad można scharakteryzować normy peremptoryjne. Pracę nad tym zagadnieniem wciąż trwają w Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ¹². W kontekście międzynarodowego prawa kosmicznego można przyjąć, że panuje jednak konsensus, iż niezawłaszczalność przestrzeni kosmicznej jest jedną z dwóch, obok wolności eksploracji i użytkowania kosmosu, takich norm peremptoryjnych¹³.

Artemis Accords nie jest jednak uważany za umowę międzynarodową, a niewiążącą deklarację polityczną¹⁴. Nie byłoby zatem zasadne stwierdzić: *lex superior derogat legi inferiori*, i tym samym uznać za nieobowiązujący, zgodnie z zasadami Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 23 maja 1969 r.¹⁵ (dalej: KWPT). W związku z tym, niniejsze porozumienie można porównać do *soft law*, być może element amerykańskiego *soft power* w obszarze polityki kosmicznej. Celem oddziaływania *soft law* jest bowiem zmiana praktyki aktorów stosunków międzynarodowych lub wytworzenie nowych norm prawnych¹⁶.

---

unilateralism dichotomy – preliminary considerations, Polish Review of International and European Law 2017, nr 2.

¹¹ R. Jakhu, S. Freeland, K. Chen, The Sources of International Space Law: Revisited, Zeitschrift für Luft- und Weltraumrecht – German Journal of Air and Space Law 2018, nr 4, s. 647.

¹² UN Doc A/71/10.

¹³ R. Jakhu, S. Freeland, K. Chen, The Sources..., s. 646.

¹⁴ Biuletyn PISM (online), Warszawa Polski Instytut Stosunków Międzynarodowych 2021, nr 47, https://pism.pl/publikacje/Porozumienie_Artemis_w_kierunku_nowych_zasad_eksploatacji_kosmosu (dostęp 9 listopada 2023 r.).

¹⁵ Dz. U. z 1990 r., Nr 74, poz. 439, art. 53.

¹⁶ J. Menkes, *Soft law i ius cogens a prawo międzynarodowe*, (w:) B. Kuźniak, M. Ingelevič-Citak (red.), *Ius cogens, soft law. Dwa bieguny prawa międzynarodowego publicznego*, Kraków 2017, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 43.

Powstaje zatem pytanie, czy podejmowanie takich inicjatyw, jak *Artemis Accords* może potencjalnie doprowadzić do zmiany norm *ius cogens* w międzynarodowym prawie kosmicznym? Tworzenie nowych standardów o charakterze *soft law* jest postrzegany przez wiele państw jako jedna z metod rozwoju prawa międzynarodowego kosmicznego, na której można najbardziej polegać¹⁷. Oznacza to, że przyjmowanie nowych rodzajów *soft law* może stanowić furtkę do przyszłego ustabilizowania nowych norm zwyczajowych w odniesieniu do przestrzeni kosmicznej. Po ustanowieniu *Artemis Accords* w połączeniu z uchwalanym ustawodawstwem poszczególnych państw, jak wspomniane wcześniej USA i Luksemburg, mogą stanowić element *opinio iuris* normy zwyczajowej. Wciąż brak jest faktycznej praktyki państw w użytkowaniu terytorium ciał niebieskich. Z uwagi jednak na amerykański program Artemida, który zakłada konkretne ramy czasowe realizacji swoich celów, dywagacje nad kierunkiem, w jakim ma powstać *usus* są uzasadnione. Nie ulega bowiem wątpliwości, że normy *soft law* w wysokim stopniu i w sposób doniosły oddziałują na realne działania aktorów stosunków międzynarodowych¹⁸.

Przyjęcie traktatów wprowadzających *safety zones* miałyby wątpliwą skuteczność, ponieważ *ius cogens* ma nie dopuścić do wytworzenia prawa niepożądanego. *Artemis Accords* jednak ma na celu ustanowienie nowej praktyki. Twórcami normy *ius cogens* mogły być do tej pory wyłącznie państwa¹⁹. Oznacza to, że mogą również podejmować działania, wskutek których nastąpi zmiana tych norm. Takie konstrukty, jak *safety zones* nie stałyby się normą peremptoryjną samą w sobie, jednak mogłyby one wynikać już z przesłanek, które umożliwiłyby ich ustanowienie, tj. dopuszczalności wyodrębnienia określonego obszaru terytorium ciała niebieskiego pod sprawowanie kontroli przez określony podmiot.

Liczba państw, które związały się *Artemis Accords* pokazuje, że państwa są zainteresowane użytkowaniem przestrzeni kosmicznej na nowe sposoby, które dotychczas nie miały miejsca. W związku z powyższymi rozważaniami, w przypadku osiągnięcia konsensusu wśród społeczności międzynarodowej, zmiana obecnych norm *ius cogens* byłaby możliwa. Każda norma *ius cogens* ustanawia zarówno dyrektywę postępowania pierwszego stopnia w postaci zakazu albo nakazu, albo przyzwolenia na

¹⁷ Ł. Kułaga, Implementation of soft law relating to outer space into domestic law, *Studia Iuridica* 2023, s. 35.

¹⁸ J. Menkes, *Soft law...*, s. 43.

¹⁹ *Ibidem*, s. 42; J. Menkes zauważa jednak, że ograniczenie podmiotów mogących tworzyć *ius cogens* wyłącznie do państw jest już nieaktualne i można dopuszczać do tego procesu również inne podmioty, jak np. Unię Europejską.

określone postępowanie²⁰. W tej sytuacji potencjalnie wystąpiłaby zmiana norm peremptoryjnych, które zakazują zawłaszczania ciał niebieskich oraz przyzwalają na swobodny dostęp do każdej ich strefy, w kierunku odwrotnym – przyzwalającym na wyłączanie obszarów ciała niebieskiego z powszechnego użytku.

Wystąpienie takiej sytuacji niesłoby za sobą znaczące konsekwencje dla prawa międzynarodowego. Zgodnie z regulacjami KWPT, jeżeli powstanie nowa imperatywna norma powszechnego prawa międzynarodowego, jakkolwiek istniejący traktat sprzeczny z tą normą staje się nieważny i wygasa²¹. Oznacza to, że powstanie nowej normy *ius cogens* w omawianym zakresie doprowadziłoby do wygaśnięcia Układu z 1967 r. Być może również mogłoby to doprowadzić do wygaśnięcia całego aktualnego systemu międzynarodowego prawa kosmicznego, biorąc pod uwagę znaczenie tego traktatu dla tej dziedziny prawa międzynarodowego i fakt, że kolejne traktaty prawa kosmicznego odwołują się bezpośrednio do postanowień Układu z 1967 r.

3. Natura safety zones

Zgodnie z postanowieniami *Artemis Accords*, państwa–strony będą się kierować następującymi zasadami²²:

- *The size and scope of the safety zone, as well as the notice and coordination, should reflect the nature of the operations being conducted and the environment that such operations are conducted in;*
- *The size and scope of the safety zone should be determined in a reasonable manner leveraging commonly accepted scientific and engineering principles;*
- *The nature and existence of safety zones is expected to change over time reflecting the status of the relevant operation. If the nature of an operation changes, the operating Signatory should alter the size and scope of the corresponding safety zone as appropriate. Safety zones will ultimately be temporary, ending when the relevant operation ceases; and*
- *The Signatories should promptly notify each other as well as the Secretary-General of the United Nations of the establishment, alteration, or end of any safety zone, consistent with Article XI of the Outer Space Treaty.*

Z powyższego można wyróżnić kilka głównych elementów określających funkcjonowanie *safety zones*:

---

²⁰ *Ibidem*, s. 40.

²¹ KWPT, art. 64.

²² *Artemis Accords*, section 11.7.

- *safety zones* ustanawia się w celu zabezpieczenia obszaru dla prowadzenia określonego przedsięwzięcia (operacji);
- rozmiar *safety zones* powinien być określony według przyjętych zasad naukowych oraz odpowiadać uzasadnionym potrzebom prowadzonej działalności, biorąc również pod uwagę otaczające środowisko;
- rozmiar *safety zones* może ulegać zmianom, ponieważ powinien odzwierciedlać stan prowadzonych w nich przedsięwzięć;
- każde ustanowienie lub zmiana obszaru *safety zones* powinna być notyfikowana pozostałym państwom-stronom *Artemis Accords* oraz Sekretarzowi Generalnemu ONZ.

Jakkolwiek przemyślane byłyby zasady ustanawiania *safety zones* na ciałach niebieskich, faktem jest, że każdorazowo stanowią wyraz stanowienia kontroli nad danym terytorium, swoistą okupację terenu. Zgodnie z art. II Układu z 1967 r., przestrzeń kosmiczna, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, nie podlega zawłaszczeniu przez państwa ani poprzez ogłoszenie suwerenności, ani w drodze użytkowania lub okupacji, ani w jakikolwiek inny sposób. Porównując zatem naturę *safety zones* z tą regulacją można przypuszczać, że pojawia się pole do konfliktu pomiędzy postanowieniami *Artemis Accords* a systemu międzynarodowego prawa kosmicznego.

Zasada niezawłaszczalności jest jedną z fundamentalnych zasad prawa kosmicznego, obok zasady demilitaryzacji kosmosu, odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne, rejestracji obiektów kosmicznych czy wolności prowadzenia badań naukowych. Wszystkie te zasady znalazły odzwierciedlenie w postanowieniach Układu z 1967 r. Zasada niezawłaszczalności kosmosu obowiązuje jednak najdłużej i zanim została skodyfikowana, wykształciła się jako prawo zwyczajowe.

Umieszczenie przez Związek Radziecki sondy Sputnik–1 na orbicie ziemskiej 4 października 1957 r. zapoczątkowało nową erę w dziejach ludzkości. Od tego momentu przestrzeń kosmiczna zaczęła być zasobem, który można wykorzystać. Z uwagi na to, nastąpiła konieczność ustanowienia międzynarodowych zasad wykorzystania technik pozwalających na prowadzenie aktywności w kosmosie²³. Zadanie kodyfikacji norm prawa międzynarodowego dotyczących przestrzeni kosmicznej powierzono Prawnemu Podkomitetowi Kosmicznemu ONZ²⁴. Zanim jednak wskutek prac w ONZ powstał obecny system międzynarodowego prawa kosmicznego, wskutek wydarzeń zapoczątkowanych przez start

---

²³ A. Górbiel, *Międzynarodowe prawo kosmiczne*, Warszawa Wydawnictwo Naukowe PWN 1985, s. 15.

²⁴ *Ibidem*.

Sputnika–1, niektóre zasady użytkowania kosmosu zaczęły się kształtować w formie zwyczajowej.

Przełot Sputnika–1 ponad powierzchnią innych państw wywołał konsternację wśród ludności zwłaszcza krajów zachodnich. W USA zapoczątkował modę na budowę schronów przeciwoatomowych. Z prawnego punktu widzenia jednak ten przełot nie spotkał się z żadnym protestem państw. Był to zatem początek tworzenia się zasady, według której przestrzeń kosmiczna jest terytorium znajdującym się poza jurysdykcją państw.

Należy nadmienić, że w tym okresie badacze doktryny prawa międzynarodowego prowadzili intensywne badania nad problematyką prawa kosmicznego. Pojawiło się kilka koncepcji dotyczących statusu prawnego przestrzeni kosmicznej. Ostatecznie akceptację większości uzyskał pogląd uznający kosmos i ciała niebieskie za *res communis*, czyli terytorium powszechnego użytku, pozostający poza jurysdykcją państw²⁵. Potwierdzała to dotychczasowa praktyka, jak chociażby konsekwencje startu Sputnika–1, jak również dotarcie radzieckiej sondy Łuna–2 13 września 1959 r. do powierzchni Księżyca, które zostało wsparte oświadczeniem, że ten akt nie niesie za sobą roszczeń terytorialnych²⁶.

Powyższe ustalenia znalazły swoje odzwierciedlenie w rezultacie prac Komitetu ds. pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej (ang. *Committee on the Peaceful Uses of Outer Spaces – COPUOS*), czyli Deklaracji o zasadach prawnych regulujących działalność państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej²⁷, przyjętej w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1963 r. Zasada niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej pojawiła się w punkcie trzecim tej Deklaracji: *Outer space and celestial bodies are not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means*. W ten sposób już ostatecznie wykształciło się *opinio iuris*, że zawłaszczanie terytoriów w przestrzeni kosmicznej nie jest dopuszczalne²⁸.

Na zasadach znajdujących się we wspomnianej Deklaracji oparto postanowienia Układu z 1967 r., który jest najważniejszym traktatem tworzącym system międzynarodowego prawa kosmicznego. Zasada niezawłaszczalności została wprowadzona do tego traktatu przez powielenie treści punktu trzeciego Deklaracji z 1963 r. – w wersji polskojęzycznej, przestrzeń ko-

---

²⁵ M. Muszyński, Siła Norma Idea. Prawo międzynarodowe w ujęciu historycznym, Warszawa Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2022, s. 430.

²⁶ *Ibidem*, s. 431.

²⁷ A/RES/1962(XVIII).

²⁸ M. Muszyński, Siła Norma Idea..., s. 432.

smiczna, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, nie podlega za-
właszczeniu przez państwa ani poprzez ogłoszenie suwerenności, ani
w drodze użytkowania lub okupacji, ani w jakikolwiek inny sposób²⁹.

Układ z 1967 r. jest krytykowany za zbyt ogólny język i brak definicji
pojęć, które zostały w nim zawarte. Mimo to, doktryna określa ten traktat
mianem *Magna Charta* prawa kosmicznego, a nawet konstytucją kosmo-
su³⁰. Traktat ten zaproponował zasady prowadzenia działalności państw
w przestrzeni kosmicznej i podpisały się pod nim 134 państwa³¹. Ponad-
to, jest to traktat obejmujący swoim zakresem najwięcej czynności pro-
wadzonych w kosmosie. Kolejne traktaty prawa kosmicznego zajmowały
się problemem kosmosu sektorowo³² i stanowiły swoiste rozwinięcie po-
jedynczych postanowień Układu z 1967 r. Należy tu wskazać:

- Umowę o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie
objektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z dnia 22 kwietnia
1968 r.³³;
- Konwencję o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrzą-
dzone przez obiekty kosmiczne z dnia 29 marca 1972 r.³⁴ oraz;
- Konwencję o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń ko-
smiczną z dnia 14 stycznia 1975 r.³⁵

Obrazuje to dodatkowo znaczenie Układu z 1967 r. dla regulacji mię-
dzynarodowego prawa kosmicznego.

Zasada niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej ma więc funda-
mentalne znaczenie dla obecnie obowiązującego systemu międzynaro-
dowego prawa kosmicznego. Nie zaprzecza temu także *Artemis Ac-
cords*, które we wstępie wyraźnie potwierdza intencje pozostawiania
w zgodzie ze wskazanymi powyżej traktatami, a nawet wolę ich wdroże-
nia w praktyce³⁶. Pomimo tych wykazywanych w tekście porozumienia
intencji, praktyczne zastosowanie narzędzi rodzaju *safety zones* mogą
wydawać się potencjalnie sprzeczne z regulacjami Układu z 1967 r.

---

²⁹ Układ z 1967 r., art. II.

³⁰ F. L y a l l, P. B. L a r s e n, *Space Law. A Treatise*, New York: Routledge 2017, s. 49.

³¹ Stan na dzień 11 października 2023 r.

³² M. M u s z y ń s k i, *Siła Norma Idea...*, s. 435.

³³ Dz. U. z 1969 r., Nr 15, poz. 110.

³⁴ Dz. U. z 1973 r., Nr 27, poz. 154.

³⁵ Dz. U. z 1979 r., Nr 5, poz. 22.

³⁶ Akapit 11 wstępu *Artemis Accords* brzmi następująco: DESIRING to implement the provisions of the Outer Space Treaty and other relevant international instruments and thereby establish a political understanding regarding mutually beneficial practices for the future exploration and use of outer space (...).

Kwestia statusu przestrzeni kosmicznej jest w doktrynie porównywana do statusu Obszaru z Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 10 grudnia 1982 r.³⁷ (dalej: UNCLOS). Badacze często używają metody prawoporównawczej do porównywania rozwiązań przewidzianych w traktatach prawa kosmicznego i prawa morza³⁸ i poszukiwania znaczenia pojęć zawartych w Układzie z 1967 r. Jest to uzasadnione faktem, iż UNCLOS również reguluje kwestie związane z prowadzeniem czynności, zwłaszcza eksploatacji surowców, na dnie mórz i oceanów pozostającym poza jurysdykcją państw³⁹. Jest to terytorium, które nie może być zawłaszczone przez żadne państwo⁴⁰, analogicznie do terytorium w przestrzeni kosmicznej. W niniejszym traktacie do sprawowania zarządu nad Obszarem i działalnością państw w tym miejscu powołano tzw. Międzynarodową Organizację Dna Morskiego⁴¹ (dalej: Organizacja).

UNCLOS ustanowił stosunkowo skomplikowany system zarządzania eksploatacją zasobów mineralnych znajdujących się na głębokim dnie morskim. Zawiera on regulacje w zakresie dzielenia się technologią wykorzystywaną do prowadzenia działalności w Obszarze oraz zasad wydobywania zasobów i ich rozwoju, również przez podział korzyści płynących z tego rodzaju przedsięwzięć⁴². Te procedury rozwoju obejmują swoisty równoległy system⁴³, w którym Organizacja zastrzega sobie rezerwację niektórych terenów przeznaczonych do eksploatacji przez siebie lub we współpracy z innymi partnerami⁴⁴. W UNCLOS, pomimo podobieństw do zasad panujących w międzynarodowym prawie kosmicznym, a przy tym bardziej rozbudowanej procedury użytkowania Obszaru, brak jest postanowień analogicznych do tych wprowadzających *safety zones*.

Kolejnym obszarem pozapaństwowym, który można wyróżnić, jest Antarktyda, której status został uregulowany w Układzie w sprawie Antarktydy z dnia 1 grudnia 1959 r.⁴⁵ (dalej: Układ antarktyczny). Należy jednak zastrzec, że Układ antarktyczny różni się od Układu z 1967 r. i UNCLOS. W przeciwieństwie do tych dwóch wspomnianych traktatów, Układ antarktyczny oparty jest na zasadzie zamrożenia istniejących już roszczeń

---

³⁷ Dz. U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543.

³⁸ T. R. Irwin, *Space Rocks: A Proposal to Govern the Development of Outer Space and Its Resources*, *Ohio State Law Journal* 2015, nr 1, s. 236.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ UNCLOS, art. 137 pkt 1.

⁴¹ *Ibidem*, art. 137 pkt 2.

⁴² *Ibidem*, art. 136–149.

⁴³ T. R. Irwin, *Space Rocks...*, s. 237.

⁴⁴ UNCLOS, art. 151, 153.

⁴⁵ Dz. U. z 1961 r., Nr 46, poz. 237.

terytorialnych szeregu państw⁴⁶, co zostało potwierdzone w art. IV tego traktatu. Tekst Układu antarktycznego sam w sobie szczególnie naciska kładzie na demilitaryzację Antarktydy, jej pokojowe wykorzystanie i swobodę prowadzenia badań naukowych. Brak jest w nim analogicznych odniesień do wolnego dostępu dla każdego (całej ludzkości), kto znajdzie się na miejscu. W tym kontekście mowa jest raczej o obserwatorach – mianowanych obywatelach państw–stron Układu antarktycznego do tej roli – dla których każdy obszar Antarktydy jest dostępny⁴⁷.

System Układu antarktycznego dopełniają⁴⁸:

- Konwencja o ochronie fok antarktycznych z dnia 1 czerwca 1972 r.⁴⁹;
- Konwencja o zachowaniu żywych zasobów morskich Antarktyki z dnia 20 maja 1980 r.⁵⁰ oraz;
- Protokół o ochronie środowiska do Układu w sprawie Antarktyki z dnia 4 października 1991 r.⁵¹

Powyższe dokumenty koncentrują się na działaniach z zakresu ochrony środowiska naturalnego Antarktydy oraz otaczających mórz. Na podstawie przeprowadzonej analizy treści ich postanowień należy stwierdzić, że brak jest przepisów, które można byłoby porównać do zapisów wprowadzających *safety zones* z porozumienia *Artemis Accords*. Można zatem konstatować, że *safety zones* są rozwiązaniem wyjątkowym w odniesieniu do działalności podejmowanej w obszarach pozapaństwowych.

Ustanowienie *safety zones* to wydzielenie określonego terytorium pod zarządzanie administracyjne danego podmiotu, który zamierza na nim prowadzić działalność, np. wydobywania złóż i minerałów. Innymi słowy, postanowienia *Artemis Accords* pozwalają osiągnąć efektywną kontrolę nad wskazanym obszarem. Podmiot, który tego dokona musi to jedynie odpowiednio uzasadnić. Z jednej strony, wydaje się to być rozwiązaniem praktycznym, pozwalającym zabezpieczyć przebieg odpowiedniej działalności na ciałach niebieskich. Z drugiej strony, jednak może prowadzić do ograniczenia wolności, na których opiera się użytkowanie kosmosu.

---

⁴⁶ Ł. Kułaga, *Przestrzeń kosmiczna – jako wspólne dziedzictwo ludzkości...*, s. 26.

⁴⁷ Układ antarktyczny, art. VII, ust. 2.

⁴⁸ Informacje dostępne na stronie Sekretariatu Układu antarktycznego, <https://www.ats.aq/e/related.html> (dostęp 6 listopada 2023 r.).

⁴⁹ Dz. U. z 1980 r., Nr 28, poz. 119.

⁵⁰ Dz. U. z 1984 r., Nr 61, poz. 314.

⁵¹ Dz. U. z 2001 r., Nr 6, poz. 52.

4. Safety zones a zasady prawa kosmicznego

Historycznie, w prawie międzynarodowym możliwość sprawowania efektywnej kontroli nad danym terytorium była jedną z przesłanek osiągnięcia władztwa danego państwa w tym miejscu i w rezultacie poszerzenia swoich granic. Również w kontekście międzynarodowego prawa kosmicznego, w czasach, gdy wciąż wyłaniały się kolejne koncepcje dotyczące statusu przestrzeni kosmicznej, rozważano możliwość rozciągnięcia suwerenności państw na terytorium innych ciał niebieskich. Taki trend obowiązywał szczególnie w doktrynie amerykańskiej⁵². Pod koniec lat 50. XX w., zanim zgodzono się co do zasad obowiązujących w wykorzystywaniu przestrzeni kosmicznej, status ciał niebieskich porównywano z podbojami państw europejskich z XV w. – XIX w.⁵³ Proces zdobycia nowego terytorium wówczas odbywał się w trzech etapach⁵⁴:

- odkrycia – jak sama nazwa wskazuje, polegało to na odnalezieniu i zidentyfikowaniu nowego lądu. Samo w sobie nie niosło za sobą żadnych praw do nowego terytorium;
- symbolicznego wzięcia w posiadanie – w przeciwieństwie do pierwszego etapu, było to uznawane za ważny proces w nabywaniu nowego terytorium. Zazwyczaj polegał na pozostawieniu na miejscu jakiegoś dowodu obecności danego państwa, np. flagi lub krzyża;
- okupacji – innymi słowy, należało sprawować kontrolę nad danym terytorium.

Ostatecznie przeważał pogląd uznający ciała niebieskie, tak samo jak przestrzeń kosmiczną znajdującą się między nimi, za *res communis*. Znalazło to odzwierciedlenie w Układzie z 1967 r. Czasy jednak się zmieniają, a przestrzeń kosmiczna staje się coraz bardziej dostępna. Obecnie, jednym z celów programu Artemida jest stała obecność człowieka na Księżycu⁵⁵. Jest to możliwe dzięki postępowi technologicznemu, który pozwala myśleć odważniej o podboju kosmosu.

W kontekście użytkowania terytorium innych ciał niebieskich, dotychczasowa praktyka dotyczyła jedynie krótkich misji o charakterze naukowym. Ludzkość wysyłała sondy kosmiczne i łaziki na powierzchnie księżyców i innych planet. Amerykanom udało się również wysłać astronautów na powierzchnie srebrnego globu. Wszystkie z tych aktywności

---

⁵² M. Muszyński, Siła Norma Idea..., s. 431.

⁵³ H. B. Jacobini, Effective Control as Related to the Extension of Sovereignty in Space, *Journal of Public Law* 1958, nr 1, s. 108.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Wszystkie cele programu Artemida amerykańskiej agencji kosmicznej są dostępne w domenie publicznej; <https://www.nasa.gov/specials/artemis> (dostęp 16 października 2023 r.).

ograniczały się wyłącznie do prowadzenia badań i eksploracji naturalnego satelity ziemskiego. Bardziej inwazyjne czynności polegały na pobieraniu próbek regolitu księżycowego, wetknięciu flagi czy rozegraniu gry w golfa na powierzchni Księżyca⁵⁶. Do tej pory brak jest stałej obecności człowieka na Księżycu oraz użytkowania ciał niebieskich na sposoby, dla których konieczne byłoby ustanowienie dodatkowych reguł.

Obecnie jednak następuje zmiana optyki państw na użytkowanie przestrzeni kosmicznej. Dowodem na to może być najnowsze ustawodawstwo w różnych państwach, które koncentruje się na promowaniu rozwoju w obszarze przestrzeni kosmicznej. Najlepszym przykładem jest USA⁵⁷, ponieważ państwo to jest niekwestionowanym liderem w prowadzeniu aktywności w przestrzeni kosmicznej. Ciekawym przykładem może być również Luksemburg, który także uchwalił podobną ustawę⁵⁸. Luksemburg bez wątplenia nie dysponuje możliwościami porównywalnymi do USA w propagowaniu swojej polityki w kosmosie. Uchwalenie tej ustawy dowodzi jednak, że również w interesie mniejszych państw jest uregulowanie zagadnień dotyczących tego obszaru gospodarki. Analizując te ustawy, można zauważyć, że koncentrują się one zwłaszcza na regulacji działalności polegającej na wydobywaniu zasobów na innych ciałach niebieskich⁵⁹. USA i Luksemburg to tylko dwa z wielu państw, które do swoich porządków prawnych wprowadziły regulacje dotyczące kwestii prowadzenia działalności przemysłowej w przestrzeni kosmicznej. Należy jednak zauważyć, że należą one do grupy państw, które opracowały treść *Artemis Accords*. Zasadne jest zatem przypuszczać, że *safety zones* wprowadzone przez to porozumienie, mogą być narzędziem, które ma posłużyć w zrealizowaniu przyszłej działalności przemysłowej na powierzchni innych ciał niebieskich.

Prowadzenie działalności przemysłowej na powierzchni innych ciał niebieskich może się znacząco różnić od dotychczasowych czynności o charakterze naukowym. Natura takiej działalności, posługując się przykładem ewentualnego astrogórnictwa, wymagałaby wyznaczenia kon-

---

⁵⁶ M. Zastrow, Alan Shepard smacked golf balls on the Moon — and now we know where they landed (online), *Astronomy* 2021 (dostęp 18 października 2023 r.), <https://www.astronomy.com/observing/alan-shepard-smacked-golf-balls-on-the-moon-and-now-we-know-where-they-landed/>.

⁵⁷ W 2015 r. w USA uchwalono ustawę wprowadzającą przepisy dot. użytkowania przestrzeni kosmicznej przez obywateli tego państwa, w tym regulujące kwestie własności zasobów pozyskiwanych w przestrzeni kosmicznej, tj. *Space Resource Exploration and Utilization Act of 2015*.

⁵⁸ *Loi du 20 juillet 2017 sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace*.

⁵⁹ *Ibidem*, art. 1.

kretnego miejsca, w którym będą prowadzone czynności. *Safety zones* mają zapewnić bezpieczny i nieprzerwany przebieg takiej działalności. Nigdy wcześniej jednak nie było to konieczne ani możliwe. Rozważania nad okupacją ciał niebieskich nie wyszły poza doktrynę naukową. Tymczasem ustanowienie *safety zones* może spełniać każdą z przesłanek, których spełnienie jest wymagane do wzięcia danego terytorium w swoje posiadanie. Użytkowanie terytorium ciała niebieskiego w ramach *safety zones* można porównać do efektywnej kontroli tego terytorium i jego okupacji⁶⁰. Szczególnie przesłanka okupacji do nabycia terytorium przez państwo została również potwierdzona w orzeczeniu z 5 kwietnia 1933 r. Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej w sprawie *Legal Status of Eastern Greenland*⁶¹. Użytkowanie terytorium ciała niebieskiego w ramach ustanowionego *safety zones* spełnia zatem wszystkie przesłanki doktryny mogące prowadzić do zawłaszczenia terytorium.

Możliwość bardziej zaawansowanego użytkowania przestrzeni kosmicznej oraz potencjalne rozpoczęcie faktycznej eksploatacji ciał niebieskich może rodzić nowe potrzeby. W czasach, gdy powstawał aktualny system międzynarodowego prawa kosmicznego, szczególnie Układ z 1967 r., fundamentalnym celem była demilitaryzacja przestrzeni kosmicznej. Aby to osiągnąć, konieczny był kompromis w ustalaniu treści traktatu, szczególnie pomiędzy dwoma odmiennymi ideologicznie blokami okresu zimnowojennego – państw rozwiniętych i państw socjalistycznych⁶². Rezultatem jest niejasny język traktatu i brak sformułowania definicji zawartych w jego treści. Powoduje to trudności interpretacyjne w odniesieniu do innych aspektów aktywności w przestrzeni kosmicznej. Jest to szczególnie widoczne w kontekście wspomnianego już zagadnienia statusu przestrzeni kosmicznej i dopuszczalności prowadzenia różnego rodzaju przedsięwzięć o charakterze komercyjnym.

Nie ma jednak wątpliwości co do tego, że terytorium ciał niebieskich jest niezawłaszczalne i każdy powinien mieć możliwość swobodnego dostępu do każdej jego strefy. Stanowią o tym odpowiednio art. I i art. II Układu z 1967 r. W związku z tym, dokonanie oceny, czy tworzone instrumenty wspierające działalność w przestrzeni kosmicznej, takie jak *safety zones*, są zgodne z obowiązującymi regulacjami w odniesieniu do

---

⁶⁰ D. W. Greig, *Sovereignty, Territory and the International Lawyer's Dilemma*, Osgoode Hall Law Journal 1988, nr 1, s. 140–145.

⁶¹ PCIJ Series A/B. No 53.

⁶² A. Wasser, D. Jobs, *Space Settlements, Property Rights, and International Law: Could a Lunar Settlement Claim the Lunar Real Estate It Needs to Survive*, Journal of Air Law and Commerce 2008, nr 1, s. 41.

niezawłaszczalności kosmosu jest fundamentalne dla przyszłości całego systemu prawa kosmicznego.

W kontekście postanowień o niezawłaszczalności ciał niebieskich, stosując metodę dogmatycznoprawną w celu analizy regulacji Układu z 1967 r., można zauważyć, że pomimo występowania przesłanek, których spełnienie może prowadzić do nabycia terytorium, ustanowienie *safety zones* nie jest sprzeczne z art. II tego traktatu. Przepis ten nie zabrania bowiem okupować danego terytorium ciała niebieskiego. Stanowi on jedynie, że ciało niebieskie nie może zostać zawłaszczane w drodze okupacji lub użytkowania. W związku z tym, niezależnie od tego, jak długo wybrany obszar ciała niebieskiego będzie okupowany i użytkowany poprzez ustanowienie *safety zones*, państwo nie będzie mogło zawłaszczyć tego terytorium.

Należy zatem odejść od tej – mogłoby się wydawać – najbardziej oczywistej regulacji, która mogłaby się wydawać sprzeczna z postanowieniami *Artemis Accords*, a skupić na postanowieniach wprowadzających zasadę wolności eksploracji ciał niebieskich. Cytując art. I Układu z 1967 r., stanowi on, że:

Badanie i użytkowanie przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, prowadzone lub wykonywane są dla dobra i w interesie wszystkich krajów, niezależnie od stopnia ich rozwoju gospodarczego czy naukowego, i stanowi dorobek całej ludzkości.

Przestrzeń kosmiczna, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, jest wolna dla badań i użytkowania przez wszystkie państwa bez jakiegokolwiek dyskryminacji, na zasadzie równości i zgodnie z prawem międzynarodowym; dostęp do wszystkich obszarów ciał niebieskich jest wolny.

Zapewnia się wolność badań naukowych w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi; państwa ułatwiają i popierają współpracę międzynarodową w zakresie takich badań.

W badaniu nad omawianym zagadnieniem należy się skupić nad drugim akapitem przywołanej regulacji, zwłaszcza nad fragmentem mówiącym, że dostęp do wszystkich obszarów ciał niebieskich jest wolny. Biorąc pod uwagę ogólne zasady interpretacji traktatów, należy je interpretować w dobrej wierze, zgodnie ze zwykłym znaczeniem, jakie należy przypisywać użytym w nim wyrazom w ich kontekście, oraz w świetle jego przedmiotu i celu⁶³. W związku z tym, skoro dostęp do każdego miejsca na ciele niebieskim jest wolny, nie może on zostać uniemożliwiony przez wyłączenie z użytkowania danego terytorium przez *safety zones*.

---

⁶³ KWPT, art. 31.

Chociaż nie występuje ryzyko zawłaszczenia ciał niebieskich przy stosowaniu narzędzi przewidzianych w *Artemis Accords*, tak już potencjalne wykorzystanie ich wydaje się nie do pogodzenia z zasadą dotyczącą wolności eksploracji przestrzeni kosmicznej. Dotychczas na powierzchni Księżyca przebywały tylko pojedyncze jednostki. Pomimo planów stałej obecności ludzkości na naturalnym satelicie Ziemi, ciężko oczekiwać, że wyłączenie niektórych stref na jego powierzchni znacząco wpłynie na możliwość eksploracji ciała niebieskiego przez kosmonautów i sondy kosmiczne. Niemniej, nawet jeśli ustanowienie *safety zones* będzie ograniczać dostęp do ciała niebieskiego w stopniu znikomym, wciąż będzie to sprzeczne z dyspozycją z art. I Układu z 1967 r., która stanowi o wszystkich obszarach ciała niebieskiego.

5. Podsumowanie

Postęp technologiczny pozwala myśleć o użytkowaniu przestrzeni kosmicznej na sposoby, które były dotychczas niemożliwe. Państwa wydają się być szczególnie zainteresowane kwestią wydobywania zasobów na ciałach niebieskich. Wiele z nich przyjmuje ustawy dotyczące prowadzenia działalności w kosmosie, w celu zapewnienia tym działaniom odpowiedniej ochrony prawnej i właściwej organizacji. Z uwagi jednak na fakt, iż działalność w przestrzeni kosmicznej odbywa się w obszarze poza państwowym, poszukiwane są rozwiązania, które pozwolą zabezpieczyć taką działalność w wymiarze międzynarodowym.

Planowane przyszłe aktywności w przestrzeni kosmicznej poddadzą próbie obecnie obowiązujący system międzynarodowego prawa kosmicznego. *Safety zones* wprowadzone przez *Artemis Accords* dowodzą, że pomimo woli użytkownika kosmosu w zgodzie z postanowieniami Układu z 1967 r., w praktyce może się to okazać niemożliwe. Nie jest bowiem możliwe prowadzenie wszystkich czynności, szczególnie o charakterze komercyjnym – takich jak astrogórnictwo – według zasad wynikających ze statusu przestrzeni kosmicznej jako *res communis*. *Safety zones* jako próba wprowadzenia zasad użytkowania kosmosu pomiędzy państwami-partnerami USA w ich programie Artemida są niezgodne z obecnymi normami *ius cogens*.

W odniesieniu do przestrzeni kosmicznej, normy peremptoryjne dotyczą niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej i wolnego dostępu do każdej strefy ciał niebieskich. Z jednej strony Układ z 1967 r. nie zabrania okupować określonego obszaru ciała niebieskiego, do czego w praktyce może sprowadzić się ustanowienie *safety zones*. Jakikolwiek czynności państw dotyczące sprawowania kontroli nad danym obszarem ciał nie-

bieskich nie doprowadzą do nabycia tego terytorium. Z drugiej strony, z okupacji może wynikać fakt, że to wyłączone z powszechnego użytku terytorium nie będzie dostępne dla innych aktorów operujących na ciele niebieskim do eksploracji.

Zgodnie z art. I Układu z 1967 r., dostęp do wszystkich obszarów ciał niebieskich jest wolny. W tym zakresie dostrzegalny jest zatem konflikt pomiędzy normą traktatową, która jest zarazem uznawana za normę *ius cogens*, a niezobowiązującymi postanowieniami *Artemis Accords* w odniesieniu do *safety zones*, które można porównać do norm *soft law*. Co do zasady, taka norma *soft law* będzie nieważna w przypadku, gdy nastąpi kolizja z normą *ius cogens*. Czym innym jednak będzie, jeśli nowo ustanawiane w ten sposób zasady użytkowania przestrzeni kosmicznej wpłyną na wykształcenie się nowej normy peremptoryjnej.

W sytuacji, gdyby doprowadzono do wykształcenia się nowej normy *ius cogens*, która byłaby sprzeczna z dotychczasowymi postanowieniami Układu z 1967 r., spowodowałoby to potencjalnie nieważność całego systemu międzynarodowego prawa kosmicznego. Chociaż zagadnieniem niezwykle trudnym jest ocena, w jaki sposób dochodzi do powstania nowych norm *ius cogens*, tak można się odważyć na stwierdzenie, że jedną z przesłanek jest zgoda społeczności międzynarodowej, a przynajmniej jej znaczącej części. W taki sposób powstawały dotychczas zasady odzwierciedlone następnie w Układzie z 1967 r.

Artemis Accords zyskały akceptację niemal trzydziestu państw. Wśród nich znajdują się państwa, jak USA i Francja, które dysponują możliwościami technicznymi do prowadzenia swojej własnej, indywidualnej polityki kosmicznej, jak i te, które takimi możliwościami nie dysponują. W interesie każdego z tych państw jest jednak wykorzystywanie przestrzeni kosmicznej. Pomimo szerokiej akceptacji państw tego porozumienia, większość państw świata wciąż nie zdecydowało się do niego przystąpić. Wśród tych państw znajdują się m.in. Chiny i Rosja. Są to państwa, które obok USA dysponują największymi możliwościami technicznymi w obszarze użytkowania przestrzeni kosmicznej. Wskazane państwa aktywnie sprzeciwiają się inicjatywie *Artemis Accords*, twierdząc, że prowadzi do skupienia aktywności w przestrzeni kosmicznej wyłącznie wokół USA⁶⁴.

Biorąc pod uwagę sprzeciw państw wobec nowych propozycji dotyczących użytkowania przestrzeni kosmicznej, ciężko oczekiwać, że *safety zones* z *Artemis Accords* wpłyną na obowiązywanie dotychczasowego

---

⁶⁴ M. Gross, *The Artemis Accords: International Cooperation in the Era of Space Exploration*, Harvard International Review 2023 (dostęp 20 października 2023 r.), <https://hir.harvard.edu/the-artemis-accords>.

międzynarodowego prawa kosmicznego. Pokazują one jednak kierunek, w jakim zamierzają podążać państwa podejmując aktywność w przestrzeni kosmicznej w przyszłości. Wydaje się bowiem, że obecnie obowiązujące międzynarodowe prawo kosmiczne będzie wymagało zmian. W doktrynie prawa międzynarodowego pojawiają się konstatacje, iż to prawo nie jest już aktualne⁶⁵. W sytuacji, gdyby jednak tych postulowanych zmian prawa kosmicznego nie dokonano, nie można wykluczyć, że wskutek praktyki państw w eksploatacji ciał niebieskich powstaną nowe normy, które naruszając obecne normy *ius cogens* ostatecznie doprowadzą do wygaśnięcia obowiązujących umów⁶⁶.

Bibliografia

Akty prawne

1. Loi du 20 juillet 2017 sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace.
2. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza z dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz. U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543).
3. Konwencję o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne z dnia 29 marca 1972 r. (Dz. U. z 1973 r., Nr 27, poz. 154).
4. Konwencja o ochronie fok antarktycznych z dnia 1 czerwca 1972 r. (Dz. U. z 1980 r., Nr 28, poz. 119).
5. Konwencję o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z dnia 14 stycznia 1975 r. (Dz. U. z 1979 r., Nr 5, poz. 22).
6. Konwencja o zachowaniu żywych zasobów morskich Antarktyki z dnia 20 maja 1980 r. (Dz. U. z 1984 r., Nr 61, poz. 314).
7. Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z dnia 23 maja 1969 r. (Dz. U. z 1990 r., Nr 74, poz. 439, art. 53).
8. Protokół o ochronie środowiska do Układu w sprawie Antarktyki z dnia 4 października 1991 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 6, poz. 52).
9. Space Resource Exploration and Utilization Act of 2015.

---

⁶⁵ Szerzej por. m.in. R. Meyers, The Doctrine of Appropriation and Asteroid Mining: Incentivizing the Private Exploration and Development of Outer Space, *Oregon Review of International Law* 2015, nr 1; W. Schmidt, Law in Outer Space, *Update on Law-Related Education* 1997, nr 1; K. Baca, Property Rights in Outer Space, *Journal of Air Law and Commerce* 1993, nr 4.

⁶⁶ E. Lis, Normy *ius cogens* w orzeczeniach i opiniach doradczych amerykańskiego trybunału praw człowieka, *Studia Prawnicze* 2017, zeszyt 2, s. 51.

10. Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z dnia 27 stycznia 1967 r. (Dz. U. z 1968 r., Nr 14, poz. 82).
11. Układ w sprawie Antarktydy z dnia 1 grudnia 1959 r. (Dz. U. z 1961 r., Nr 46, poz. 237).
12. Umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z dnia 22 kwietnia 1968 r. (Dz. U. z 1969 r., Nr 15, poz. 110).

Literatura

1. Baca K., Property Rights in Outer Space, *Journal of Air Law and Commerce* 1993, nr 4, s. 1041–1088.
2. Boley A., Byers M., U.S. policy puts the safe development of space at risk, *Science* 2020, nr 6513, s. 174–175.
3. Górbiel A., *Międzynarodowe prawo kosmiczne*, Warszawa Wydawnictwo Naukowe PWN 1985.
4. Greig D. W., Sovereignty, Territory and the International Lawyer's Dilemma, *Osgoode Hall Law Journal* 1988, nr 1, s. 127–176.
5. Irwin T. R., Space Rocks: A Proposal to Govern the Development of Outer Space and Its Resources, *Ohio State Law Journal* 2015, nr 1, s. 217–246.
6. Jacobini H. B., Effective Control as Related to the Extension of Sovereignty in Space, *Journal of Public Law* 1958, nr 1, s. 97–119.
7. Jakhu R., Freeland S., Chen K., The Sources of International Space Law: Revisited, *Zeitschrift für Luft- und Weltraumrecht – German Journal of Air and Space Law* 2018, nr 4, s. 606–667.
8. Kułaga Ł., Przestrzeń kosmiczna – jako wspólne dziedzictwo ludzkości. Kontrowersje wokół Porozumienia regulującego działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich, (w:) Z. Galicki, T. Kamiński, K. Myszone-Kostrzewa (red.), *Wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Świat – Europa – Polska*, Warszawa Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 2010, s. 25–40.
9. Kułaga Ł., Space mining governance from the perspective of international consultations with regard to marine genetic resources and the multilateralism–unilateralism dichotomy – preliminary considerations, *Polish Review of International and European Law* 2017, nr 2, s. 65–86.
10. Lis E., Normy *ius cogens* w orzeczeniach i opiniach doradczych amerykańskiego trybunału praw człowieka, *Studia Prawnicze* 2017, zeszyt 2, s. 31–66.

11. Lyall F., Larsen P., *Space Law. A Treatise*, New York: Routledge, 2017.
12. Menkes J., *Soft law i ius cogens a prawo międzynarodowe*, (w:) B. Kuźniak, M. Ingelevič-Citak (red.), *Ius cogens, soft law. Dwa bieguny prawa międzynarodowego publicznego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2017, s. 27–48.
13. Meyers R., *The Doctrine of Appropriation and Asteroid Mining: Incentivizing the Private Exploration and Development of Outer Space*, *Oregon Review of International Law* 2015, nr 1, s. 183–204.
14. Muszyński M., *Siła, Norma, Idea. Prawo międzynarodowe w ujęciu historycznym*, Warszawa Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2022.
15. Schmidt W., *Law in Outer Space, Update on Law-Related Education* 1997, nr 1, s. 45–(vi).
16. Wasser A., Jobs D., *Space Settlements, Property Rights, and International Law: Could a Lunar Settlement Claim the Lunar Real Estate It Needs to Survive*, *Journal of Air Law and Commerce* 2008, nr 1, s. 37–80.

Wykaz orzeczeń

1. Orzeczenie STSM z dnia 5 kwietnia 1933 r., PCIJ Series A/B. No 53. Dokumenty
  1. A/RES/1962(XVIII).
  2. *Artemis Accords*.
  3. UN Doc A/71/10.

Źródła internetowe

1. Biuletyn PISM (online), Warszawa Polski Instytut Stosunków Międzynarodowych 2021, nr 47, https://pism.pl/publikacje/Porozumienie_Artemis_w_kierunku_nowych_zasad_eksploatacji_kosmosu (dostęp: 9 listopada 2023 r.).
2. Gross M., *The Artemis Accords: International Cooperation in the Era of Space Exploration*, *Harvard International Review* 2023 (dostęp 20 października 2023 r.), <https://hir.harvard.edu/the-artemis-accords>.
3. Zastrow M., *Alan Shepard smacked golf balls on the Moon — and now we know where they landed* (online), *Astronomy* 2021 (dostęp: 18 października 2023 r.), <https://www.astronomy.com/observing/alan-shepard-smacked-golf-balls-on-the-moon-and-now-we-know-where-they-landed/>.

Safety zones – a trigger for the expiration of treaties of the international space law system?

Abstract

Artemis Accords is an agreement containing non-binding provisions regarding the further use of outer space, especially the lunar surface and its exploitation. This Agreement may cause controversy when comparing the activities it envisages to be performed in outer space to the regulations contained in the treaties constituting the current system of international space law, in particular the Treaty on Principles governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies of 1967. Some of the provisions of the Artemis Accords, especially these introducing safety zones may violate currently applicable international law.

An instrument supporting activities on celestial bodies in the form of safety zones introduced by Artemis Accords seems to stand in contrary to the principles of free access to celestial bodies and non-appropriation of outer space. At the same time, these principles constitute the jus cogens principles in international space law.

Despite the non-binding nature of the Artemis Accords, it demonstrates the intentions of most of the countries which are involved the most in the use of space. The ongoing development of technology allows activities to be conducted in outer space in ways that challenge the current system of international space law. The researchers of the space law doctrine should consider such new solutions in the context of the use of outer space invented by interested states, especially these states that are able to conduct an effective space policy. It is important for the future of space law as a whole. Starting regular and permanent activities on other celestial bodies could potentially also lead to the development of new jus cogens principles, which, in case of not signing new treaties in that area, may lead to the expiration of the current system of space law.

Key words

International space law, jus cogens, Artemis Accords, safety zones, non-appropriation of outer space, free access to celestial bodies.